

III. Magyar nyelvű iskolák.

A) Magyar tannyelvű állami, községi és magán elemi iskolák, illetőleg tagozatok.

A gyulafehérvári határozatok szellemében és a temesvári főtanfelügyelőnek 1920. augusztusában közzétett hirdetményében ígérték szerint, az 1920/21. és 1921/22. tanévekben az állami elemi iskolákban az oktatás a tanulók többségének anyanyelvén indult, illetve, ahol megfelelő számmal voltak valamely kisebbséghez tartozók, a román tannyelvű iskola mellett ezek részére saját anyanyelvüknek megfelelő tagozat is létesült.

Így a Bánság átkapcsolt részén az 1920/21. és 1921/22-ik tanévben a következő helységeekben folyt az állami iskolákban magyar nyelvű oktatás:

Krassó-Szörény megyében:

Bálinti járásban:

				1921/22. tanévben:
1. Bilinc (Újtelep)	6 magyar osztályban	1 tanerővel		40 tanulóval
2. Béghahosszúpatak	5 „ „	1 „ „		52 „
3. Béгамonostor	6 „ „	1 „ „		44 „
4. Bethlenháza ¹				
5. Nagybodófalva	6 „ „	5 „ „		222 „
6. Nőrincse	6 „ „	2 „ „		96 „
7. Szapáryfalva	6 „ „	4 „ „		220 „
8. Vásáros	6 „ „	1 „ „		50 „

Facsádi járásban:

9. Facsád	4 „ „	2 „ „		145 „
10. Igazfalva	6 „ „	4 „ „		271 „

Marosi járásban:

11. Bunyaszekszárd	6 „ „	1 „ „		46 „
--------------------	-------	-------	--	------

Orsovai járásban:

12. Orsova	5 „ „	1 „ „		61 „
------------	-------	-------	--	------

¹ Bethlenházán, ahol a magyar hozzátelepítés egy sváb községhez történt és a lakosság többsége német anyanyelvű, 36 magyar tanuló német tannyelven nyert oktatást, de ennél kisebbítő nyelvül használták a magyart is.

Resicai járásban:

					1921/22. tanévben:
13. Resicabánya	6	„	„	4	148
14. Karánsebes rtv.	4	„	„	2	59
15. Lugos rtv.	5	„	„	5	289

*Temes—Torontál megyében:**Búziásfürdői járásban:*

					1921/22. tanévben:
16. Búziásfürdő	6 magyar osztályban	5 tanerővel			48 tanulóval
17. Ötvösd	6	„	„	3	110
18. Szinérszeg	6	„	„	1	40
19. Temesfalva	6	„	„	1	67
20. Végvár	6	„	„	1	46

Csáki járásban:

21. Gilád	6	„	„	1	77
22. Józsefszállás	6	„	„	1	95

Dettai járásban:

23. Gátalja	6	„	„	7	234
24. Omor	4	„	„	1	107

Temesrékási járásban:

25. Babsa	6	„	„	1	69
26. Gizellafalva	6	„	„	1	48
27. Sztáncsófalva	6	„	„	4	146

Központi járásban:

28. Györöd	5	„	„	1	47
29. Magyarmedves	6	„	„	3	48
30. Újmosnica	6	„	„	2	133
31. Parác	6	„	„	2	45
32. Újszentes	6	„	„	4	168

Vingai járásban:

33. Majláthfalva	6	„	„	6	391
34. Monostor	4	„	„	1	22

Módosi járásban:

35. Rudna	6	„	„	1	48
36. Torontálkeresztes	6	„	„	3	160

Nagyszentmiklósi járásban:

37. Nagyszentmiklós	6	„	„	2	81
38. Óbesenyő	3	„	„	1	60

39. *Temesvár tj. városban* az összes állami elemi iskolákban 49 magyar tannyelvű osztály volt, 34 magyar tanítóval, 2.224 tanulóval. (Az összes tanulók száma 4.265 volt, vagyis ekkor még az állami elemi iskolákba beiratkozott tanulóknak több mint fele magyar oktatásban részesült.)

40—42. Aurélházán és Porgányon községi, Bázoson uradalmi iskolában folyt magyar nyelvű oktatás.

Ezzel szemben az 1937/38. tanévben a következő helységekben folyt még az állami elemi iskolákban legalább részben magyar nyelvű oktatás:

Krassó megyében: sehol.

Szörény megyében: Lugoson, Igazfalván, Szapáryfalván.

Temes-Torontál megyében: Dézsánfalván, Dragsinán, Majláthfalván, Omoron, Magyarszentmártonon, Sztáncsófalván és Újszentesen.

Temesváron: A 3., 6. és 7. számú állami elemi iskoláknak volt magyar tagozatuk.

A többi magyar tannyelvű állami iskolát, illetőleg tagozatokat másfélévtized alatt a legkülönbözőbb okokból szüntették be.

Leggyakrabban ez úgy történt, hogy az áthelyezett vagy nyugdíjba küldött magyar nyelven oktató tanító helyébe magyarul nem tudó került és így az egyelőre papíron magyar tannyelvűnek minősített iskolában az oktatás nyelve tényleg román lett. Más helyen osztályösszevonások eredményezték a magyar tagozat megszűnését. Voltak olyanok is, ahol a magyar tanulók száma húsz alá süllyedt és a beszüntetést ez indokolta. Bázoson az uradalmi iskola a kisajátítás folyamányaként szűnt meg.

B) Magyar tannyelvű állami és községi középiskolák.

Az I. rész „Iskolaügyek“ fejezetének megállapításai szerint a Bánság területén az 1920/21-ik tanévben már csak a következő községi középiskolákban folyt magyar nyelvű oktatás: A temesvári községi fiú polgári, a temesvári leány polgári és a temesvári felső kereskedelmi iskolában.

Az 1922/23. tanév végén megszűnt a magyar tanítás a temesvári felső kereskedelmi iskolában is. A temesvári fiú és leány polgári iskoláknak először önállóságát szüntették meg, összevonva őket a hasonló román tannyelvű intézettel közös igazgatás alatt.

Ilyen módon a magyar fiú- és leánytagozat még évekig megmaradt. Közben átszervezték gimnáziummá, majd kellő számú növendék hiányában fokozatosan megszüntették az egyes magyar osztályokat. A most folyó tanévben már csak a IV. osztály fiú és leány növendékei nyernek magyar nyelven oktatást.

A jövő tanévtől kezdve tehát nem lesz a Bánságban olyan állami vagy községi fiú vagy leány középiskola, amelyben akár csak egy osztályban is magyarul tanítanak, hacsak az új rendszer nem változtat ezen a helyzeten.

C) Római katolikus magyar tannyelvű elemi iskolák és óvodák.

Amint már említettük, az államhatalom változás folyományaként a felekezeti iskolák egynémelyikébe is, a magyar tannyelv helyébe a német került. A kialakult új helyzetben, vagyis az 1920/21. tanévben a római katolikus elemi iskolák és óvodák közül a következők maradtak magyar tan- illetve foglalkoztatási nyelvvél:

Elemi iskolák:

Krassó-Szörény megyében:

1. Érszeg	6 magyar osztállyal	1 tanerővel	75 tanulóval
2. Izgár	4 „ „	1 „ „	59 „ „
3. Lugos rtv.	4 „ „	6 „ „	348 „ „

Temes-Torontál megyében:

4. Lippa	4 „ „	1 „ „	33 „ „
5. Porgány	6 „ „	1 „ „	98 „ „
6. Temesfüves	5 „ „	1 „ „	56 „ „
7. Temesjenő	4 „ „	1 „ „	21 „ „

Temesvár tjt.-ban:

8. Belváros	4 „ „	2 „ „	90 „ „
9. Józsefváros (leány)	6 „ „	12 „ „	693 „ „
10. Józsefváros (fiú)	4 „ „	4 „ „	180 „ „
11. Gyárváros	4 „ „	4 „ „	120 „ „

Óvodák:

Krassó-Szörény megyében:

1. Lugos rtv.	1 „ „	1 „ „	30 „ „
---------------	-------	-------	--------

Temesvár tjt.-ban:

2. Józsefváros	1 „ „	1 „ „	35 „ „
3. Gyárváros	1 „ „	2 „ „	53 „ „

A felsorolt elemi iskolák közül az 1937/38. tanévben a temesvár—belvárosi, temesjenői és porgányi kivételével a többiben magyar nyelven folyt az oktatás. Ezzel szemben Dettán keletkezett egy, 5 osztállyal, 2 tanerővel.

A felsorolt óvdákban az 1937/38. tanévben is magyar volt a foglalkoztatás nyelve.

D) Római katolikus magyar tannyelvű középiskolák.

Amint már az I. részben említettük, az uralomváltozás után a temesvári római katolikus kegyestanítórendi gimnázium magyar tannyelvű maradt. A román kormányok azonban mindent elkövettek, hogy ebben az iskolában a tanítás nyelve mielőbb a román legyen.

Már az 1920/21. tanévben a közoktatásügyi államtitkárság rendeletére a román nyelvet az I—II. osztályokban heti

négy órában, a III—VIII. osztályokban heti három órában tanították. Továbbá bevezették az I. és II. osztályokban a román földrajz, a III. és VIII. osztályokban a román történelem tanítását. A tanári testület arra kérte az államtitkárságot, hogy a román mellett a magyar nemzet történetét is taníthassa, de erre engedélyt nem kapott és így a magyar vonatkozások csak a világtörténelem keretei között voltak ismertethetők.

A közoktatásügyi minisztérium Kolozsváron működő államtitkárságának 1923. március 13-án kiadott 6505. számú rendelete, amely általában a kisebbségi felekezeti iskolák ügyeit szabályozza, még jobban előkészítette az intézet román nyelvűvé tételét. Hiszen ez többek között megállapította, hogy „a minisztérium csak azon iskolák jogát ismeri el érvényes bizonyítvány adására, amely iskolák tanterve egyezik az állami iskolák tantervével.“ Továbbá kimondotta, hogy „a román nyelv tanítására csak románul tudó és arra képesített tanárok alkalmazhatók“, és „minthogy a felekezeti iskolák egy bizonyos meghatározott felekezet kulturális igényeinek kielégítésére szolgálnak, mindenik felekezeti iskolába csak hasonló vallású tanulók vehetők fel“. Az utóbbi két rendelkezés az intézet anyagi létalapját is veszélyeztette, hiszen a román nyelvtanításra új erőket kellett alkalmazni, az új tanévben pedig a tanítványok közül jelentékeny számú nem római katolikus vallású tanuló felvehető nem volt. Hogy ez számszerűleg mit jelentett, azt megállapíthatjuk abból, hogy az 1921/22. tanévben az összesen 901 tanuló közül 641 volt római katolikus, 5 görögkatolikus, 29 görögkeleti, 41 református, 21 evangélikus és 164 izraelita vallású.

Az 1923/24. tanévben, a kormány utasítása szerint a már liceumnak nevezett piarista főgimnázium első osztályában a tannyelv kizárólag román volt, és csak a magyar nemzetiségű tanulók kaptak anyanyelvükből oktatást és a hittan tanítása folyt részükre magyarul. A következő tanévben már az első két osztály volt romanizálva és így ment ez tovább, amíg az 1931/32. tanévben már az összes osztályokban csak románul tanítottak.

A temesvári piarista gimnázium illetén sorsa a Konkordátum megkötése alkalmával is szóba került. A román kormány azonban a külügyminiszternek 48.524. szám alatt 1928. július 20-án kelt és az apostoli nunciushoz írt soraiban kijelentette, hogy „a XIX-ik szakasz 3-ik §-át, amely azt mondja: „a szerzetes rendek és kongregációk összes iskolái az illetékes püspök fennhatósága alá helyeztetnek, tehát ezek is élvezik az előadási nyelv megállapítási jogát“, úgy kell érteni, hogy „kivéve azon iskolákat, amelyeknek a jelen pillanatban román az előadási nyelve.“

Miután a Szentszék ezt a kikötést elfogadta, a piarista liceumra vonatkozólag a román tannyelv kérdése végleges el-

intézést nyert. A hitoktatás továbbra is a tanulók anyanyelvén folyik.

A Temesvár—józsefvárosi római katolikus leány liceumban is hasonlóképen az 1923/24. tanévtől kezdődőleg vezették be fokozatosan a román tannyelvet úgy, hogy itt is az 1931/32. tanévtől magyar oktatás már nem folyik.

A lippai, lugosi, nagyszentmiklósi, oravicabányai, perjámosi, Temesvár-belvárosi, Temesvár-józsefvárosi és Temesvárgyárvárosi római katolikus leány polgári iskolák közül, amelyek később gimnázium nevet nyertek, a lippai, a nagyszentmiklósi, az oravicabányai, a perjámosi, a Temesvár—belvárosi és a Temesvár—józsefvárosi német tannyelvű lett, magyar tannyelvű csak a lugosi és a Temesvár—gyárvárosi maradt.

Már az I. rész „Iskolaügyek“ című fejezetében megemlítettük, hogy Glattfelder püspök még 1920-ban elhatározta, hogy magyar tannyelvű kereskedelmi iskolát és polgári fiú iskolát létesít. Annak ellenére, hogy minden tőle telhetőt elkövetett, a kereskedelmi iskola felállítását a kormányhatóság nem engedélyezte és csak a polgári iskola felállítása sikerült.

Mindíg súlyosabb anyagi gondokkal kellett ennek megküzdenie, a tanulók száma egyre fogyott, mert hiszen a szülők közül a gazdasági válság következtében mindig kevesebben voltak abban a helyzetben, hogy a fönntartáshoz szükséges aránylag magas tandíjakat megfizessék. Ilyen körülmények között az utóbb már gimnáziumnak hívott iskola felszerelése sem tökéletesülhetett és ez volt egyik oka annak, hogy 1935. november 22-én a kormány az intézet nyilvánossági jogát megvonta és így a tanulókat levizsgáztatásra állami bizottság elé utalta. Ez nemesak újabb tetemes költséget jelentett a szülőknek, de a vizsgák eredménye is szánalmasan rossz lett.

Természetesen ezután még rohamosabban fogyott a tanulók száma és így az iskolafenntartó részéről az intézet fennmaradása még nagyobb áldozatokat követelt. Ebből az áldozathozatalból bőségesen kivette részét a Bánság, de különösen Temesvár magyar társadalma. A Temesvári Magyar Nőegyesület és más társadalmi és vallási jellegű szervezetek karöltötten különböző rendezvényekkel és gyűjtésekkel biztosíthatták eddig a szükséges anyagi fedezetet.

Úgy a püspöki hatóság, mint az említett tényezők minden tőlük telhetőt elkövettek, hogy a Bánság utolsó magyar fiú középiskolája részére a nyilvánossági jogot visszaszerezzék. Fáradozásuknak 1938 november elején meglett az első eredménye, amennyiben az I. osztály, melyben a tanulók kétharmada tanul, megkapta a nyilvánossági jogot. Willer József dr. Bukarestben ígéretet kapott, hogy a jövő tanévben a nyilvánossági jogot az egész intézetnek megadják. Hosszú évek küzdelmeinek ez az első komoly, látható eredménye!

E) Református magyar tannyelvű felső kereskedelmi iskola, elemi iskolák és óvoda.

Amidőn a reformátusok látták, hogy az állami középiskolák legtöbbszörében a tanítás az 1919/20-ik tanévben román nyelven indul, elhatározták, hogy Temesváron magyar tannyelvű felső kereskedelmi iskolát létesítenek. Ezt az intézetet azonban csak az 1919/20. és 1920/21. tanévben tarthatták fenn, mert további fennmaradását az államhatalom nem engedélyezte.

Az uralomváltozás idején Krassó-Szörény vármegyében Resicabányán és Krassófüzesben, Temes megyében Végváron és Szigetfalun, Torontál megyének Romániához jutott részén Csávoson és Valkányon volt református elemi iskola magyar tannyelvvel. Ezek közül a krassófüzesit 1922-ben az állam közegei indokolás nélkül betiltották, a többi öt ma is működik, Lugoson pedig egy új keletkezett.

Hogy a református egyház csak ilyen kevés iskolával rendelkezik, annak oka, hogy ezek közül többet a magyar államnak adtak át azzal a feltétellel, hogy bennük olyan állami tanítókat alkalmaz, akik a református egyházhoz tartoznak. Annak ellenére, hogy az utódlás jogán ezeket az iskolákat most is az állam birtokolja, közülük egyben sincs református tanító.¹

Beszédes az alábbi összeállítás, amelyet a rendelkezésre álló adatok alapján az 1921/22-ik és 1934/35-ik tanév iskolaadatai között tehetünk.

Helység:	Tanerők:		Tanulók száma:		Másvallású:
	1921/22	1934/35	1921/22	1934/35	
Resicabánya, a lelkész	—	2	78	83	48
Lugos	—	2	—	103	2
Végvár	5	5	355	288	7
Szigetfalu	1	1	75	46	9
Csávos	1	1	40	21	13
Valkány	1	levita lelk.	?	11	1

A református tanköteles fiúk közül az 1934/35. tanévben Resicán 12, Szigetfalun 2, Végváron 10, Valkányon 3 járt román tannyelvű állami elemi iskolába.

Temesváron 610 tanköteles közül 285 az állami elemi iskola magyar tagozatán, 112 a román tagozaton, 91 román kat. felekezeti iskolákban, 77 különböző középiskolákban és 45 tanonciskolában nyert oktatást.

Lugoson a 205 ref. tankötelesből 101 a ref. elemi iskolában, 36 az állami elemi iskola magyar tagozatában, 27 ennek

¹ A következő iskolákat adták át: 1896-ban a bodófalvit és az újszentesit, 1898-ban az igazfalvait, 1909-ben a szapárfalvait és 1904-ben a német tannyelvű klopódait.

román tagozatában, 27 középiskolában és 14 tanonciskolában tanult. A ref. iskolában csak I—IV. osztályos a tagozat s így az V—VII. osztályosok mind az állami iskolákba járnak.

A református magyar telepesközségek tankötelesei mind állami elemi iskolákban nyertek oktatást. Eleinte valamenynyien magyar nyelven. 1934/35. tanévben is még a legtöbb helyen. 1936/37-ben már csak Igazfalván, Szapáryfalván és Új szentesen.

1930 szeptemberében megnyílt Resicabányán a királyhágómelléki egyházkerület egyetlen óvodája 40 gyermek részére. Ez az intézmény most is áldásosan működik.